

שמעתא עליבא

גליון תק"א | פרשת מקץ | תשפ"ב | קהילת הניכי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תובב"א

שמעתא אליבא דהלכתא

מישעורי הרה"ג יוחנן בורגר שליט"א
מו"ץ וראש כולל הוראה רמות ב'

האם מדליקים נרות חנוכה באספת אנשים ואולמי שמחות

א. הדלקה בבית הכנסת. ב. ברכה על הדלקה בבית הכנסת. ג. ברכה על מנהג. ד. הטעם שניתן לברך על מנהג. ה. ישוב על קושיא הנ"ל. ו. ברכת הוראה. ז. הדלקה באספת אנשים. ח. במנינים קבועים שלא בבית הכנסת.

א. הדלקה בבית הכנסת

כתי' **הטור** (סי' תרע"א) בשם **האב"י** העוזי שבבית הכנסת מניח הנרות לדרום זכר למנורה שהיתה בדרום. ומבואר שמדליקים נ"ח כתי' **הטור** (וכן הוא בעיטור (עשרת הדברות הלכות חנוכה) שנהגו להדליק נ"ח בבכ"י, ויש מקומות שנהגו על הפתח ויש שמניחין בבכ"י באמצע, ע"כ. וכן **הכל בו** (סי' מד ע"א) הביא מנהג זה ושכן נהגו כל המקומות להדליק נ"ח בבכ"י. וכן הביא **השו"ע** (ס"ט) וכת' **המ"ב** (סי' ק"ט) דה"ה בבית המדרש.

ועיי"ש בכל בו שביאר שנהגו כן להוציא מי שאינו בקי ושאינו זריז בזאת, גם כי הוא הדור מצוה ופרסום הנס וזכר למקדש, ויש מקומות שאין חוששין להדליק ניסא ולא להוציא מי שאינו בקי להכיל, ע"כ. וכבר הובא מנהג זה גם ב**מנהיג** (הלי חנוכה סי' קמ"ח) בשם **הראב"ן** שנהגו כך על זה שהנס בא במקדש בית עולמים, ועושים כמו כן במקדש מעט בגולה לפרסם הנס לפי שכולם מתקבצים שם, ע"כ. וכן הביא מנהג זה **המכתם** (פסחים ק"א) וכת' שנהגו כן כדי שיצאו הרואים שאין להם בית לברך שם ולהוציא את שאינו בקי. **והריטב"א** (שבת כ"ג) ד"ה הוראה) כת' שנהגו להדליק בבתי כנסיות כדי לעשות פרסומי ניסא במקום הרבים. וכ"כ ב**מאירי** (שבת כ"ג: ד"ה אף) שהוא משום פרסומי ניסא ולא לכוונה אחרת והדבר נאה. אבל **הריב"ש** (סי' ק"א) כת' שיש מנהג ותקין שהנהיגו משום שיד האומות תקפה עלינו ואין לנו יכולין לקיים המצוה כתקנה, ומדליק כל א' בביתו מבפנים, ואין כאן פרסומי ניסא כ"א לבני ביתו, לזה הנהיגו להדליק בבכ"י לקיים פרסומי ניסא.

והב"י (ס"ט) כת' דנראה **שתיקנו** שיש להם בית להדליק בו, וכמו שתיקנו קידוש בבכ"י משום אורחים דאכלו ושתו בני כנישתא (עי' סי' רס"ט), ושוב כת' בשם **הכל בו** שהוא כדי לפרסם הנס בפני כל העם ולסדר הברכות לפנייהם שיש בזה פרסום גדול להשי"י וקידוש שמו כשמברכין אותו במקלות, ע"כ. **והחכ"צ** (סי' פ"ח) הקשה על סברת **הכל בו** דלמה לא תקנו כן מהאי טעמא גם בימי התלמוד אף שהיה להם פרסום בהדלקתם מבחוץ, אע"כ צריך לצרף טעמו של **הריב"ש**. [ובענין הדלקה בבכ"י ביום, עיי' **בש"ע** (א"ו"ח סי' ט"ו) ו**בפמ"ג** (סי' תר"ט). ועיי' עוד **בדרכ"מ** (סי' תרע"ג) ו**בנין שלמה** (סי' נ"ג) ו**בש"ח** (מע' חנוכה סי' כ"ד)].

ב. ברכה על הדלקה בבית הכנסת

ועיי"ש **בריב"ש** דאע"פ שאין מברכין על המנהג, זהו במנהג קל, כמו מנהג של ערבה, שאינו אלא מנהג בעלמא, אבל בזה, שהוא לפרסם הנס בבכ"י ברבים, מברכין עליו. כמו שנהגו לברך על ההלל של ר"ח, ואע"פ שאינו אלא מנהג וכדעת ר"ת. ומ"מ באותה הדלקה של בבכ"י, אין אדם יוצא בה, וצריך לחזור ולהדליק, דמצות חנוכה נר איש וביתו, ע"כ. וכן פסק **השו"ע** (שם) שמברכים על הדלקה זו. וכת' **המ"ב** (סי' מה) שאף אם הדליק בביתו מברך על הדלקה בבכ"י. [ועיי' **בשערי** (סי' י"א) בשם **המהז"ב** בשם **זו"ע** אמת (סי' צ"ז) שאם בירך שהחיינו בביתו חוזר ומברך כשמדליק בבכ"י. וכן פסק **הצ"ח** (חי"ג סי' ס"ט). ודעת **הבן איש חי** (פ"י) וישב אות יא וספרו מקבצאל) שאינו חוזר לברך שהחיינו אע"פ יש מהשומעים שעדיין לא הדליקו בביתם. **והכה"ח** (אות ט"ה) כת' דיילי דהזרע אמת איירי בבכ"י. וכן דעת **הגר"ני** ז"ל (חוט שני חנוכה ע"י שיד) ו**האול"ץ** (חי"ד פ"מ"ב אות ט"ז). **והגר"ש** ז"ל (פניני חנוכה פ"ו ע"י ק"ח) פסק שבכל אופן אינו חוזר לברך ברכת שהחיינו דהרי **המ"ב** (סי' מה) השמיץ דברי השער"ת. ועיי' **בא"ג** (חי"ג סי' קצ"א)].

ג. ברכה על מנהג

אלא דלכאורה טעמו של **הריב"ש** לברך על הדלקה זו שייך לדעת התוס' ודעימיה דסי' שומברכים על הלל ברי"ח, אבל לפי החולקים לכאורה לא שייך לברך על הדלקה נ"ח בבכ"י. דאיתא בסוכה (מד.) אתמר רבי יוחנן וריב"ל חד אמר ערבה יסוד נביאים וחד אמר ערבה מנהג נביאים. ופרי"ש מנהג - הנהיגו את העם, ולא תקנו להם, ונפקא מינה דלא בעיא ברכה, דליכא למימר וצונו, דאפילו בכלל לא תסור ליתא, ע"כ. **והמ"ב** (סי' תרס"ד סי' ק"ב) הביא טעמו של רש"י. ועיי' **בתוס'** (ברכות ד. ד"ה ימים) שהוכיחו שבמים שלא גומרין בהן הלל אין חובה לאמר, ומה שאנו אומרים אותו היינו משום מנהג. וכתוב **במהז"ב** יו"ט דכיון שאינו אלא מנהג בעלמא לא מברכין עליו כדאמר בסוכה (ס"ט). ומיהו אמר ר"ת דאינה ראייה **דאטלטול דהאי לא מברכין**, אבל על מצוה פשיטא דמברכין דהא חזינן כל יו"ט שני אינו אלא מנהג ומברכין, ע"כ. **והריב"א** (שם ד"ה אמת) כת' דמנהג ערבה כיון שאין לו עיקר ותקנת חכמים לנהוג אין מברכין עליו, אבל מנהג מצות דרבנן מברכין עליו כומו שאנו מברכין ומקדשין ביו"ט שני. וכת' דמהי"ט מברכין על ההלל ברי"ח דשאני התם דאיכא תקנתא דרבנן למקרי הלל ברי"ח במקום שנהגו בו. **והרמב"ם** (מגילה והנוכה פ"ג ה"ה) פסק דלא מברכין על ההלל כי אינו אלא מנהג. **השו"ע** (סי' תכ"ט סי' ב' וסי' תרס"ד סי' ג') פסק כוותיה. ו**בפ"ח** (שם אות ג') כתב דלפי דעה זו מה שמברכין על יו"ט כדי דלא לזלזול ביה, ועיי"ש. ועיי' **בטור** (סי' תכ"ב) בשם **בעל העיטור** לחלק בין יחיד לצבור. דיחיד אינו מברך על הלל אבל הצבור. וביאר **הב"ח** (ד"ה ופליגי) דנראה דטעמו משום דקשיא ליה מאי שנא דמברכין אשני יו"ט של גלויות שאינו אלא מנהג כדאיתא **בביצה** (ד. ד.) ששלחו מתם הזהירו במנהג אבותינן, ומחלק צבור ודאי מברכין אף על המנהג, ע"כ. ועיי' **בפמ"ג** (פתי"ח סי' א' אות מא' וסי' תרס"ד מ"ז סי' ק"ב).

ד. המנע שניתן לברך על מנהג

והנה **ברש"י** הנ"ל מבואר שעל מנהג לא מברכים כי לא שייך בזה לומר וצונו כי אינו בכלל וצונו. אלא שמצינו **לרמב"ם** (ממרים פ"א ה"ה) שכת' שכל מי שאינו עושה כהוראתן עובר בלי"ת שנא' לא תסור וכו' אחד שלמדו מפי השמועה וכו' ואי דברים שעשאוים סייג לתורה וכו' והן הגזרות והתקנות והמנהגות, ע"כ. ומבואר שגם על המנהג שייך לא תסור (דלא כ**הרמב"ן** בספר המצוות דסי' דלא דלא תסור נאמר על דברים שמהנהגים ביימי מדות שהתורה נדרשת בהם). אלא שנח' האחרונים בכונות **הרמב"ם** דעיין **במרג"ת** **ט"ב** (ש"ש א) שהעלה דהרמב"ם לא קאי רק במה שתקנו ב"ד הגדול שבלשכת הגזית. ו**בדעת תורה** (יו"ד סי' ב' אות ט"ז) כת' דאף לרמב"ם לא דוקא במנהג שהנהיגו חכמי הדורות, אבל במנהג שנהגו העם מעצמן לכו"ע לא שייך לא תסור (ועוד רצה לחלק בין מנהג שהתקבל בכל העולם למנהג שנהגו במקומות מיוחדים, ושוב דחה חילוק זה), עיי"ש.

והתוס' (יו"ד סי' קצ"א ד"ה והנלע"ד) כתב בלא דודאי מנהגא גושב אלא תעשה לאסור דבר מה, ויש לעשות מלאכה בער"פ וביו"ט שני, העובר ע"ז וקום ועשה מה שנאסר במנהגא ה"ז עובר על לאו דדברי קבלה ד"אל תטוש תורת אמן", גם בכל העשין התלוין בו להדליק נר ולאכול מצה ומרור, ושייך וצונו. אבל בקיום עשה כגון מנהג נביאים דערבה, אי ש"ב ולא עשה ולא חביט ערבה אפשר לא מייקרי עברין ואין מנדין אותו ולא נאמר על זה אל תטוש תורת אמן. משו"ה המקיימו אינו מברך וצונו דהיינו צונו. ודלא בהא פליגי ר"ת והגאונים דאינהו ס"ל כל קום ועשה לא שייך אל תטוש וליכא וצונו, ור"ת שייך מ"ל מה דלא מיינכר מצותו כולי האי הוא דליכא משום אל תטוש כגון טלטול דערבה, אבל מצוה דמינכר מצותו ואיכא מעשה רבה אית ביה משום אל תטוש ומברכים וצונו. ועיי"ש שביאר שמה"ט מברכים על טבילה על דם טוהר שהוא מנהג. והביאו **באב"ז** (א"ו"ח סי' תכ"ח אות ד) ו**הפתי"ש** (יו"ד סי' קצ"ד סי' ה). **והערוה"ש** (יו"ד רס"י ה') כת' שאפי' היושבת על דם טוהר דאינו אלא מנהגא בעלמא מברכת כיון דכל ישראל קבלו עליה חומרא זו, ולא גרע מהלל דר"ח מברכין. אולם **הדג"מ** (מהד"ת סי' קצ"ד) כת' דפשוט ללא תברך על הטבילה דלא שייך לברך וצונו בדבר שאפי' ובנן לא גזרו רק מנהג בעלמא. ועיי' **בקנאת סופרים** (לגרש"ה זצ"ל מהטבת לשו"י טהרה סי' פ"ג) ו**בדרכ"ת** (סי' ק"ט).

ובבית שלמה (א"ו"ח סי' י"ד מ"ה אלא) כת' מברכים על מנהג משום שאסור לעבור עליו משום "אל תטוש" והוי כמו חיובא מתקנת חז"ל. [ועיי' **במהרי"ק** (ש"ש ט) שכת' דחזינן מר"ת דמנהג עוקר חשב ברכה לבטלה. אולם **התב"ש** (סי' כ"ח סי' ד.) ועיי' **בט"ז** (א"ו"ח סי' מ' סי' ז) ועיי"ש ס"ק"ד) שתמה על שיטת הרא"ש דסי' לא מברכים ברכה שאינה בגמי' שהרי על דם בתולים מברכים מכח מנהג. ויישב דהיך שיש כבר מנהג לברך מברכים אותה אף שלא הוזכרה בגמי' כי אפשר שהיה לגאונים שתקנו סמך מן התלמוד. ואין במנהג חשב ברכה לבטלה כיון שמוזכר השם דרך ברכה. ועיי' עוד **בא"א** **מבוטשאטש** (סי' ה' על ע"פ ד' וסי' רצ"א), **בברכ"י** (יו"ד שם אות ז'), **בחת"ס** (א"ו"ח סי' ס' ד"ה ודעת), **במשנה אחרונה** (דמאי ספ"א) **בדעת תורה** (יו"ד סי' ס' סי' א) ו**במגן גבורים** (סי' קלט אות א)].

פניני הלכה

האם מותר להנות מאור נרות חנוכה

א. איתא **בשבת** (פ"א:) א"ר זירא אמר רב, פתילות ושמינים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת. מאי טעמא דרב, קסבר כבתה אין זקוק לה, ואסור להשתמש לאורה (ופרי"ש דכיון דבתה אין זקוק לה הלכך אי"צ לבתי לדקדק בה לעשותה יפה. וכיון דאסור להשתמש לאורה, אף בשבת שרי להדליק בהם כי אין לחוש שמא יטור לצורך תשמיש).

ותו אמרינן התם (כ"ב) אמר רב יהודה אמר רב אסי אסור להרצות מעות כנגד נ"ח. כי אמרינתה קמיה דשמואל אמר לי וכי נר חנוכה קדושה יש בו. מתקיף לה רב יוסף וכי דם קדושה יש בו, דתניא ושפך וכסה במה ששפך יכסה, שלא יכסנו ברגל שלא יהיו מצות בזויות עליו, הי"נ שלא יהו מצות בזויות עליו. וכתב **הרא"ש** (פ"ב סי' ו') ואע"ג דאיפסיק לעיל דכל תשמיש אסור לאורה, צריכין להחיא דהרצאת מעות, דהא דאמרין לעיל דאסור להשתמש לאורה, היינו דוקא תשמיש קבוע, דהרואה אומר לשם תשמיש זה הדליקה ולא לשם מצוה, אבל תשמיש עראי לזה לא הדליקה, ואשמועינן רב אסי דאף תשמיש עראי של גנאי כגון הרצאת מעות אסור לפי שידיו סמוכות לנר לעיין בהן יפה, וכן משמע לעיל דאמר כנגד נר חנוכה, ולא קאמר להרצות מעות לאורה. ונלדבריהו צ"ל דהיכא דמשתמש רק תשמיש עראי לא חיישינן שמא יטור. וכבר עמד

בה הקב"ב (א"ת"ח) העיר מזה על המג"א בסי' רס"ד סי' ק"א. אולם **הר"ן** (ס"ט) כת' אסור להשתמש לאורה - פי' כל תשמישין ואפי' תשמיש מצוה, דכיון שעל ידי נס שנעשה במנורה תקנוה, עשאוה כמנורה שאין משתמשין בה כלל וכו', והא דאמר רב אסור להרצות מעות כנגד נ"ח לא לומר דתשמיש מצוה שרי אלא לומר אפי' ריצוי מעות שהוא תשמיש קל אסור. וכן נראין דברי הרמב"ם ז"ל (מגילה פ"ד חנוכה ה"ו). עכ"ד. וז"ל **הריב"ם** שם - שאסור להשתמש בנרות חנוכה בין בשבת בין בחול, ואפי' לבדוק מעות או למנותן לאורה אסור. וכן הוא **בשו"ע** (סי' תרע"ג סי' א'). ומשמע מדבריהם דאפי' תשמיש קל שאינו של גנאי, ואין ידיו סמוכות לנר, אסור.

ב. והנה **הטור** (סי' תרע"ג) סתם דאין להשתמש לאור הנרות. ולא חילק בין תשמיש של גנאי לאינו של גנאי. ו**בב"י** (שם) העיר דמדברי הרא"ש נראה דתשמיש עראי שאינו של גנאי, דהיינו שאינו צריך להיות ידיו סמוכות לנר שרי, ואמאי לא כתב כן. ויעויין **בט"ז** (שם סי' ג') דשו"ט בענין, וסיים דבריו - וכיון דהטור לא כתב כנגד נר חנוכה, אלא כתב אסור להשתמש לאורה, משמע אפי' אין ידיו סמוכות לנר אסור. ע"כ בכל גווני אסור להשתמש לאורה אפי' אין ידיו סמוכות לנר, וכמשמעות השו"ע.

ואף **המג"א** (סי' ב') אע"פ שהביא דברי הב"י דתשמיש עראי שרי להיות ידיו סמוכות לנר שרי. מ"מ סיים וכת' - ובי' פסק להחמיר, וכ"כ בסמ"ק (סי' ר"פ) ובסח"ת (סי' רכ"ח) דאפי' לאכול אצלו אסור, וכן משמע בסי' תרע"ח דאלי"כ יקנה נ"ח וידליקנה בביתו ויהיה גם שלום בית, אלא ע"כ כל תשמיש אסור, והכי נהוג. ומה שהביא ראייה מסי' תרע"ח, היינו דאמרין התם דמי שאין ידיו משגת לקנות נ"ח ונר שבת, יקנה נר שבת משום שלום ביתו. ומשמע דאם יקנה נ"ח לא יעיל שלום בית, וע"כ כי אסור להשתמש לאור הנרות אפי' לצורך אכילה, ואף שאין ידיו סמוכות לנרות.

ג. אולם יעוי' בסי' תרע"ח דכתב שם **המג"א** (סי' א') דאפשר דבזו"ה מדליקים בפניו יקנה נר חנוכה ואע"פ כן לא יישב בחושך. ואע"פ שאסור לאכול לאורה, מ"מ כיון דא"א בעי"א הוי כשעת הסכנה דמניחו על שולחנו, אע"פ שבעי"כ משתמש בו. והי"ה בחול מי שאין לו אלא נר אחד. ולכאוי דבריו סותרים זה את זה. וליישב דבריו, ע"כ צ"ל דכוונתו דנהי דבזמן חז"ל דהוי מדליקין בחוץ היא אסור להכניסו לביתו ולהדליקו על שולחנו ע"מ לאכול לאורה, וכמ"ש בסי' תרע"ג. מ"מ השתא דמ"מ מדליקו בתוך ביתו יכול להנות מאורו [וכן ביאר **במנחה"ש** (סי' תרע"ג על סי' ב)]. וכן פסק **החיי אדם** (כלל קמ"ד סל"ח), דבזה"ז מדליקה בפניו, יקנה נ"ח. מיהו **הרמ"א** שלא הגיה על החמבר, אע"פ שהזכיר בכמה מקומות חילוקי דינים הנוהגים בזה"ז (עי' סי' תרע"א סי' ו' וסי' תרע"ב סי' ב), משמע דלא כהמג"א. וכבר עמד בזה **הפמ"ג** (סי' תרע"ח א"א סי' ב').

ולפניו צ"ע על **השו"ע** הנזיל שפסק כהרמב"ם שלא מברכים על מנהג, אך פסק לברך בהדלקת נ"ח בבהכ"י. ובאמת כבר עמד בזה **בחכ"צ** (שם) וכת' דאפשר **שהב"י** סמך על פשיטות דברי הפוסקים שהביא הטור שמשמע שהיה מנהג פשוט לברך בימיהם, אלא שבאמת אין זה אראה כי כל הפוסקים ההם הם האשכנזים וצרפתים דס"ל דמברכין על המנהג אלא כבהלל דר"ח כר"ת, אבל

להרמב"ם אין לברך והיא אראה שלא הביא הרמב"ם מנהג זה, ע"כ. אולם לכאורה נראה ליישב דע"כ ס"ל להשו"ע דהכא שני דלא חדשו מנחג מצוה חדשה כהא דערבה, אלא הוסיפו ע"פ טעם התקנה דהיינו לפרסם את הנס במקום שמתאספים רבים ע"מ לקיים עיקר התקנה, ובכה"ג י"ל דחשיב כחלק מהמצוה עצמה ומברכים עליה. ועי' **בניאור הגר"א** (סי' תרע"א) שהביא מדין קריאת ההלל בלילי פסחים, שמברכים עליו בהכניס משום פרסומי ניסא, אף שאינו אלא מנהג, ושכן מוכח בירושלמי. וכי"כ **השו"ע** (סי' תפ"ג), שמנהג יפה לקרות ההלל בצבור בבית הכנסת בליל פסח בברכה, ויש לה סמך במסכת סו"ר (פ"ב ה"ט). וכן פסק **השו"ע** (סי' תפ"ג ס"ד), ע"כ. וי"ל דכוונתו כמו שבארנו לעיל דכיון שהטעם משום פרסום הנס ניתן להוסיף על עיקר התקנה וע"כ מברכים. וכן מוכח שהדלקה נהיית חלק מעיקר התקנה מדברי הכל בו שנקט שמוציאים יד"ח את אלו שלא הדליקו. ואף **לריב"ש** שמשמע מדבריו דס"ל שאין אדם יוצא בהדלקה זו (וכמו"כ היה השואל שם) כי שלא יוצאים והריב"ש לא פליג עליו בזה. וכי"כ **הש"ך** **הלוי** (ח"ד סי' ס"ה) בדעת הריב"ש, אכתי י"ל דהוא ז"ל מייירי במי שחייב ובידו לצאת בביתו, ועוד י"ל דעכ"פ יש בהדלקה זו משה ממש משום פרסום הנס. ושוי"מ שברך זה **כתב בשבט הלוי** (ח"א סי' קפ"א אות א וח"ו סי' פ"ה) דפרסומי ניסא אין לו שיעור, והכל בכלל התקנה, אלא שלא חייבו, על כן אם מוסיפים כאן להדליק בבית הכנסת ברוב עם שאין לך פרסומי ניסא גדול מזה, אין זה מנהג חדש אלא שהוסיפו בפרסום הנס וכל עיקר רצונם בתקנת הנר היה פרסומי ניסא, על כן שפיר מברך על הדלקת נרות בביהכ"י דכל פרסום שאפשר, בכלל תקנתם הוא, ע"כ.

וכן **בהתעוררות תשובה** (ח"א סי' ק"ג) כת' בתירוך השני ליישב דעת השו"ע דכיון דאנו מדליקים בפנים ממש ואין מקיימים עיקר תקנת חכמים בפרסומי ניסא לרבים, לכן מדליקים בבהכ"י במקום שרבים שם ומקיימים עיקר פרסומי ניסא, **והוא כמו מעיקר תקנת חכמים לקיים פרסומי ניסא ומברכים**, ע"כ. **והחתן סופר** (שער הטוטפות סי' יח בסוף העיטוב בשוליים) כתב דדוקא מצוה שכל עיקרה מנהג לא שייך לומר עליו וצינונו, משא"כ שאותה מצוה היא חיוב והברכה כהנהגה עליו, והמנהג לעשותה גם במקום שלא היה מחוייב ע"פ דין שפיר מברכין וצנונו לעשה, וע"כ מברכים על הדלקה בבהכ"י כי **המנהג משהו בהכ"י למקום זיה**, וע"כ. וי"ל דכוונתו כמ"ש לעיל. שו"ר **שהכנה"ג** (סי' תרע"א הגה"ב) כתב שעל הדלקת נ"ח בבהכ"י מברכים כיון שעיקר המצוה אינו מתורת מנהג בלבד. וכחילוק זה הנזיל מבאר בדברי **הריטב"א** הנזיל (ואע"פ שכתב כן לתת טעם לברך על הלל דר"ח צ"ל דס"ל להשו"ע דהלל דר"ח חשיב כתקנה חדשה, ועיין). ועי' **בניין שלמה** (סי' נ"ג) **ובמנח"ש** (ח"ב סי' נ"ג אות ב ד"ה ומיהו בעיקר).

ו. ברכת התורה

ונפ"מ מהנזיל דאם נימא שאחר שנהגו כן הדלקה זו היא כעיקר המצוה, י"ל דנר שהדליקוהו בבית הכנסת מברכים עליו ברכת הרואה. והנה **בהתעוררות תשובה** (שם) כת' בתירוך הראשון ליישב קושיא הנזיל אך מברכים על מנהג בהדלקת נ"ח, שנהגו כן מפני שיש הרבה שאין להם מקום להדליק ואין רואין נ"ח בפרט לדין שמדליקים בפנים ממש ואין רואים הנרות לרוב ממי שיש לו חלון ברה"ר ואיתא בהגהת מרדכי בשם ר' משולם דאם הוא שרוי בין הנכרים צריך להדליק ולברך דחייב אדם להצית הנרות, וע"כ מדליקים בבהכ"י ומוציאים הש"ץ בברכה ורואים הנרות, ע"כ. אולם לפי מה ש"כ לעיל בשם **הגר"ש** י"ל דלא שייך לברך ע"ז ברכת הרואה כי י"ל שיש בזה רק מצוה משום פרסום הנס, אבל אין כאן קיום מצות הדלקת נ"ח ממש כעיקר המצוה. ועי' **בא"א מנוטשאטש** (סי' תרע"ג על סי' ה) שכתב דכשרואה נרות שמדליקין בבהכ"י צ"ע אם לברך ע"ז "עששה" וישתחיינו" מי שלא הדליק ולא הדליקו בשבילו, כי כיון שהדלקה זו קבועה בכל תפוצות בגולה ע"י צ"ל האחרונים אחר חיתום הוראה שבש"ס הקדוש, ואין לברך ע"ז, ומי"מ צ"ע, ע"כ. ועי' **בא"מ** (אור"ח ח"א סי' ק"ג ד"ה ויריד לומח).

ז. הדלקה באספת אנשים

ויש לעיין האם בעיני דוקא בית הכנסת, או שבכל מקום שמתאספים רבים מדליקים בברכה.

והנה **המ"ב** (סי' תרע"א סי"ק ט) כתב על דברי **השו"ע** שפסק שמדליקים בבהכ"י שהיה בבית המדרש. ומשמע מדבריו דלא בעינן דוקא מקום שמתפללים שם, אלא דינן לדחות כי עכ"פ היו מדליקים שם באופן אקראי. וכן **בהכ"ח** (אות ס"ה) כתב שה"ה בבית מדרש "שמתפללים בו". אלא דע"כ הם ז"ל מייירי בבהמ"ד שלא מתפללין תדיר דאל"ה מאי קמ"ל. ולפ"ז י"ל דה"ה בית הכנסת שלומדים שם ומתפללין שלא בתדירות כגון רק שראית או רק בשבתות וכדו' שמדליקים בברכה. אולם **הגר"ש** **א"א זצ"ל** (הליכ"ש חנוכה פי"א הגהות ד-י 10) דעת דבהכ"י שלא מתפללים בו מנחה ומערב ולומדים שם אין מדליקים שם. וכן דעת **הגר"ש** **א"א זצ"ל** (אשרי האיש חי' פ"ו אות א) ופסק שצריך שהתפללו רוב התפילות. ומדברי **המ"ב** הנזיל לא משמע הכי. וכן נרא' מדברי **הגר"ש** **א"א זצ"ל** דאם עכ"פ מתפללין שם מנחה ומערב מדליקין בברכה. וכן דעת **הגר"ש** **א"א זצ"ל** (חוט שני חנוכה עמ' ש"ד) שבהמ"ד שמתפללין בו מערב בקביעות מברכים שם. וכן דעת **הגר"ח** **ק שליט"א** (תורת המועדים סי' כ"ט אות ב ואות ד) ודעתו שבהכ"י שאין מתפללין בו אלא בשבת שמדליקים בו מנחה בשבת ובמוצ"ש. ומי"מ יוצא מהנזיל דבעינן מקום שמתפללים שם.

והנה לשון **הב"י** הנזיל שכת' שטעם המנהג הנס בפני כל העם ולסדר הברכות לפניהם שיש בזה פרסום גדול להש"י וקדושו שמו כשמברכים אותו במקלות". משמע דעיקר ההדלקה הנעשית לפני המונים ע"מ לפרסם את הנס הוא בכלל המצוה ומברכים. (ואע"פ שהריב"ש הביא שיש בזה כדי להוציא אורחים, מ"מ אכתי מזה שנוהגים לברך זה עד היום נראה אע"פ שאין משום אורחים כמבואר בסיומן רס"ט בענין קדושו ומיה"י כת' השו"ע שיותר טוב להנהיג שלא לקדש בבהכ"י, ע"כ עיקר הוא הפרסום לרבים). וכן מבואר בדברי **התעוררות תשובה** (שם) שכת' דלכן מדליקים בבהכ"י במקום שרבים שם ומקיימים עיקר פרסומי ניסא, והוא כמו מעיקר תקנת חכמים לקיים פרסומי ניסא ומברכים. וכן ראיתו **באז נדברו** (ח"ו סי' ע"ה) דנקט דכיון שעיקר הדלקת נ"ח מעיקר הדין היא בחוץ ע"מ לפרסם הנס, ע"כ הנהיגו להדליק בברכה במקום קיבוץ רבים שבה מתקיימת קצת תקנת חז"ל להדליק בחוץ, וע"כ ניתן לברך אף באסיפת אנשים כמו שיוצא לפי הטעם שכת' הריב"ש, ואע"פ שיש שכתבו דבהכ"י הנהגו דומיא דמקדש שאין לטעם זה יסוד בתקנת נ"ח, ע"כ.

אבל **הדברי יציב** (אור"ח סי' רפ"ב) כת' שיש לך בו אלא חידושו, וע"כ אין לברך רק בבהכ"י. **והמנח"י** (ח"ו סי' ס"ה) כת' דכמה דחקו רבותינו למצוא טעם על ברכה זו בבהכ"י, ואיך יעלה על הדעת לחדש מעצמנו מה שלא שערו אבותינו. ובדרך זה כת' **השבט הלוי** (ח"ד סי' ס"ה). ודעת **הגר"ש** **א"א זצ"ל** (אז נדברו שם) שאין לברך, מכיון שמבואר בריב"ש שמקור הברכות במנהג זה ע"פ ר"ת לברך על מנהג קריאת ההלל ברה"ח, והדבר שנוי במח', לכן די לנו במה שנהגו, ואין להוסיף על כך. וכן הוא **בצי"א** (חט"ו סי' ט).

ח. במנינים קבועים שלא כבית הכנסת

ואע"פ ד"ל שלא קבעו להדליק בברכה בסתם אסיפת אנשים אלא קבעו לעשות כן במקום תפלה, מ"מ אכתי י"ל דלא בעינן בית הכנסת דוקא אלא כל שהוא מקום קבוע לתפילה מברכים, ד"ל דעד כאן לא קבעו ברכה על הדלקה בסתם אסיפות אנשים אלא באלו שמתכנסים באופן קבוע להתפלל, אבל בהכ"י לא בעינן. ואע"פ שהפוסקים כתבו היכן להניח בבהכ"י דומיא דהמקדש וכי מבואר לעיל שיש מקומות שלא הקפידו ע"ז וחזינו שאין זה לעכובא, ועוד לא מציינו דבעינן קדושת בהכ"י ע"מ לקיים הדלקת נ"ח וכו' וכל זה אלא היה לגדולי הפוסקים לפרש.

וראיתי מביאים בשם בעל **הח"ו** (הגהות על מנהיג וורמייזא עמ' רמ"ב) שאין חיוב הדלקת נ"ח במקום התפילה בבית האבל כי אינו מיוחד לצבור, ע"כ. ומי"מ אפשר שידוע במקום שהוא מיוחד לתפלה באופן קבוע אלא שאינו בהכ"י כגון בבנין שמדרים שיש אולם קבוע לתפלת שמדליקים שמתאספים שם בברכה. וכן בחצרות שמתקיימים בהם תפילות באופן קבוע. וכי"כ שרבת הכותל אע"פ שאינה מהקורה. ואע"פ שהבאנו **בשמענת** גליון ר"ד שלענין נ"ח בעיני בית (אפי' שאינו חיוב במזוזה) היינו בענין הדלקה שהיא מעיקר החיוב שהוא איש וביתו משא"כ בהדלקה שהיא בבהכ"י. וכן פסק **הגר"ש** **א"א זצ"ל** (ישא יוסף ח"א סי' קל"ח אות ה) בענין רחבת הכותל. וכן הביא **הגר"י זילברשטיין שליט"א** במכתב בשם **הגר"ח** **ק שליט"א** שבשנת האבל על אמו, עשו מנין בבית אביו **בעל הקהלות יעקב** שבת שחרית ובמוצ"ש, והורה לו לא להדליק שם נ"ח קודם תפילת ערבית במוצ"ש, ובשם **הגר"ש** **א"א זצ"ל** כתב שהב"י צ"ע שברך לברך. ועפ"י כת' שגראה דק"י שיש לברך במניני חצרות הקבועים שם, ע"כ. וכן דעת **הגר"ח** **ק שליט"א** (תורת המועדים סי' כ"ט אות ב) בענין מקום עבודה שיש בו חדר שמתפללים בו בקביעות שיש להדליק בו בברכה.

מ. סקנא אר"י נא

א' מדליקין נ"ח ומברכים עליהן בבית הכנסת, משום פרסומי ניסא. וכן הדין בבית המדרש אף אם מתפללין בו רק מערב בקביעות (אבל אם לא מתפללין שם מערב לא מדליקין שם). ב' מקום שאינו בית הכנסת אבל מתקיימות בו תפילות באופן קבוע (כגון בחדר במקום עבודה), ואפילו אינו מקום מקורה כגון רחבת הכותל או חצר שמתקיימת בה מנינים באופן קבוע מדליקים שם בברכה. ג' באספות אנשים כגון באולם שמחות שמתקיימת בו שמחה, הוראת גדולי הדור שאפילו אם מתפללים במקום אין חובה להדליק שם ואף אם מדליקים אין מברכין על הדלקה זו, כיון שהמקום אינו מיוחד לתפלה באופן קבוע.

ויעי' **במשנ"ב** (סי' ט"ב) שהביא דברי המג"א, וכת' דרוב האחרונים הסכימו דאין לחלק בזה.

ד. וכתב **המהריק"ש** (תרע"ג סי' ג) דממ"ש השו"ע דאפי' לבדוק מעות או למנותן לאורה אסור, משמע דלהלך לאורן שלא יכשל אינו מחוייב להעצים עיניו, דלא מיקרי תשמיש. והביאו **הפ"ח** (סי' א' ד"ה אלא).

ויעיין בשו"ת **פני אריה** (נר"א ברסלוי זצ"ל - סי' מ"ז) דכתב דלא אסור אלא להשתמש לאורה, אבל להנות לא אסור. וכל שאין משתמש כלום רשאי הוא ליישב בביתו בשעה שנר חנוכה דולקת ואי"צ נר אחרת, אף שנהנה מן הנרות בישיבתו בביתו בלילה לאורם. וכתב ששוב מצא שכ"כ הפ"ח בשם מהריק"ש.

והנה **בשער"ת** (סי' ג'), הביא דברי הפ"ח משמיה דמהריק"ש, והפני אריה, וכת' - ובאמת שכן מבואר במג"א בסי' תרע"ח, במ"ש דעכשו שמדליקים בפנים יקנה לנר חנוכה, ומשם מוכח ג"כ כמ"ש מהריק"ש, דהא עיקר שלום ביתו הוא שלא יכשל. ע"כ.

ומדבריו נר' דדברי המהריק"ש והפני אריה, מכוונים עם דברי המג"א, ובאמת זה אינו, דעד כאן לא התייר הפני אריה אלא ליישב בביתו בשעה שהנרות דולקות, דאינו תשמיש אלא הנאה. ואף המהריק"ש לא התייר אלא להלך לאורן, דאינו מחוייב להעצים עיניו. אבל התייר לאכול לאור הנרות זאת לא שמענו בדבריהם, וי"ל דס"ל לאיסורא.

ויעי' **בפ"ח** דאחר שהביא דברי המהריק"ש כתב להדיא "יוכן כל כיצא שאי"צ אור הנר". הרי דס"ל דלא התייר אלא היכא דיכול ללכת אף ללא אור הנר.

ויעי' **במשנ"ב** דאע"ג דבסי' תרע"ח (סי' ב) כתב דרוב האחרונים פליגי על דברי המג"א, מי"מ בסי' תרע"ג (סי' י"א) הביא דברי הפני אריה. **ובשה"צ** (סי' י"א) הוסיף להביא דברי המהריק"ש.

העולה לדינא - א. אין להשתמש לאור נ"ח אפי' תשמיש עראי. **ב.** אין איסור להנות מאור הנרות כגון לשבת בחדר חשוך בשעה שהנרות דולקים. **ג.** אמנם אין להשתמש באור הנרות לעשות דבר שא"כ היה לעשותו לא אור הנרות, הנהגת אזהרה חפץ בארון בחדר חשוך, שלא אור הנרות לא היה יכול לעשות כן, דמקרי תשמיש. **ד.** ולכתחילה יש להקפיד בזה אף היכא דהדליק שמש ליד שאר הנרות (עי' משנ"ב סי' תרע"ג סי' ט"ו).

כתב ע"י

הרה"ג שמעון פולוי שליט"א

מו"ץ הקהילה החרדית מעלה אדומים

פניני מוסר

עניני שבת קודש

תפילת שחרית (ג)

טעם הוספת המזמורים בפסוקי דזמרה - ונוהגין להוסיף מזמורים... ואלו המזמורים שמוסיפין הם מדברים או ממעשה בראשית שכולו בשבת, או ממתן תורה לפי שניתנה בשבת.

סדר המזמורים הנוספים בפסוד"ז - "והקדימו **השמים מספרים כבוד אל'** שהוא בסי' י"ט בתהלים, והוא הראשון המוספר ממעשה בראשית. וסמכו אחריו **לדוד בשנותו וגו'** שהוא בסי' ל"ד, מפני שאותו מעשה היה בשבת וזכורת השבת בליל שבת.

ואחריו סמכו **תפלה למשה'** שהוא בסי' צ', ומדבר ג"כ ממעשה בראשית בטרם הרים ילדו וגו'.

ומזמור **יושב בסתר עליון'**, שהוא סמוך לו אחריו מיד והוא שיר של פגעים קבעו אחריו, ואומרים אותו בשבת להנצל מן המזיקין המצויין בליל שבת.

ואחריו **ההללויה הללו את שם ה'** שהוא בסי' קל"ה והוא מדבר במתן תורה, וגם ממעשה בראשית. ואומרים אחריו המזמור הסמוך לו בסי' קל"ו והוא **הלל הגדול** שיש בו כ"ו כי לעולם חסדו כנגד כ"ו דורות שהיו מבריאית עולם עד דור מתן תורה, וכולם לא נתקיימו בעולם אלא בחסדו של השי"ת בלא התורה... ואומרים מזמור **ירננו צדיקים בה'** אע"פ שהוא בסי' ל"ג שהוא נופל אחר הלל הגדול שירננו הצדיקים בה' על רוב חסדו, ויודו לה' בכבודו וגו' על כל החסדים שעשה מענו, והזכיר אחריו דבר ה' שמים נעשו וגו' שהוא מעין מעשה בראשית. וסומכין אחריו 'מזמור שיר ליום השבת טוב להודות לה' שהוא ג"כ הודאה להשי"ת על החסדים... ואחריו מזמור **ה' מלך גאות לבש'** וגו' שהוא סמוך למזמור שיר ליום השבת וגו' והוא נדרש על כניסת השבת, וכו"ו. (לבוש סי' רפ"א)

נערך על ידי מה"ם "עבודת שבת קודש"

ניתן להאזין לשיעורי הלכה מבעמח"ם שמענתא עמיקתא שליט"א בקול הלשון - טל': *6761 יש להקיש 3-3-1 שלווחה 65

ניתן לתרום דרך "נדרים פלוס" - יש להקיש: 1. קופות נוספות 2. הניכי ישיבות רמות ב' 3. גליון שמענתא עמיקתא

הגליון הונצח לע"נ רבי שמואל בן שפרה, ר"י יהודה בן מרדכי יצחק הלוי ואברהם יעקב בן יהודה הלוי זצ"ל

שמענתא עמיקתא - לקבלת הגליון מדי שבוע בדוא"ל, ניתן לשלוח בקשה לכתובת: amikta@amikta.co.il או amikta571@gmail.com